

Текст неофіційного перекладу рішення

Обставини справи

Рішенням суду апеляційної інстанції відхилено апеляційну скаргу заявника на рішення суду про притягнення його до кримінальної відповідальності. Заявник скаржився, що один із суддів колегії суду був призначений із порушенням національних процедур. Верховний суд визнав, що призначення судді було незаконним у двох аспектах. По-перше, Міністр юстиції замінив чотирьох кандидатів (із п'ятнадцяти кандидатів, яких Комітет з питань оцінювання визнав найбільш кваліфікованими) на чотирьох інших (включно із суддею, призначення якого є предметом оскарження та який не потрапив до п'ятнадцяти найкращих) без проведення незалежної оцінки або надання належного обґрунтування для свого рішення.

По-друге, Парламент не проводив окремого голосування по кожному кандидату, як того вимагає національне законодавство, а натомість члени Парламенту проголосували єдиним блоком кандидатів, поданим Міністром юстиції. Однак Верховний суд постановив, що ці порушення не могли вважатися такими, що призвели до скасування призначення і що заявникові було забезпечено справедливий судовий розгляд. У березні 2019 року Палата ЄСПЛ констатувала порушення права заявника на «суд, встановлений законом». Велика Палата ЄСПЛ також констатувала порушення статті 6 Конвенції в цьому аспекті.

Оцінка Суду

Це рішення Великої Палати ЄСПЛ примітне двома аспектами. По-перше, ЄСПЛ уточнив сферу застосування та значення, яке слід надати поняттю «суд, встановлений законом», і проаналізував його взаємозв'язок з іншими «інституційними вимогами» (зокрема, незалежності та неупередженості). По-друге, незважаючи на підтвердження логіки Палати ЄСПЛ щодо визначення «грубого порушення», Велика Палата ЄСПЛ розвинула її в нижчезазначений триступневий тест.

1. Велика Палата ЄСПЛ проаналізувала, як слід тлумачити кожен з трьох окремих складових частин поняття «суд, встановлений законом», щоб у найкращий спосіб відобразити його мету та забезпечити справді ефективний захист, який це поняття по суті передбачає. Що стосується «суду», разом із судовою функцією та застосовними вимогами щодо незалежності, неупередженості тощо, саме цьому поняттю властивим є те, що він має складатись із суддів, обраних з урахуванням їхніх професійних якостей завдяки ретельному / суворому процесу для забезпечення того, щоб найбільш кваліфіковані кандидати як з точки зору технічної компетентності, так і моральної доброчесності були призначені: чим вищу позицію займає суд у судовій ієрархії, тим вимогливішими мають бути критерії відбору. Щодо «встановлений», Велика Палата ЄСПЛ підкреслила, що його мета полягає в захисті судової влади від незаконного зовнішнього впливу, зокрема від впливу виконавчої влади. У цьому

аспекті процес призначення суддів обов'язково є невід'ємним елементом вимоги, що суд має бути «встановлений законом», у результаті чого порушення закону, яким цей процес врегульовано, може зробити участь такого судді в розгляді справи «незаконною». У подальшому Велика Палата ЄСПЛ уточнила, що третя складова частина – «законом» – також означає «відповідно до закону», тому положення про призначення суддів повинні бути викладені однозначно, наскільки це можливо, для запобігання свавільному втручанню, у тому числі з боку органів виконавчої влади. Водночас сам факт того, що виконавча влада має вирішальний вплив на призначення, не може вважатися проблематичним. Таким чином, з огляду на дуже тісний взаємозв'язок та спільну мету, розділену вимогами незалежності / неупередженості, і «суду, встановленого законом», при розгляді останнього варто методично з'ясувати, чи стверджуване порушення в тій чи іншій справі є настільки серйозним, щоб порушити основоположні принципи верховенства права та розподілу влад, а також поставити під загрозу незалежність відповідного суду.

2. З урахуванням наведеного Велика Палата ЄСПЛ розробила наступні три загальні критерії, які мають застосовуватися для оцінки того, чи було порушено право на «суд, встановлений законом», з огляду на об'єкт та мету цього поняття (тобто забезпечити здатність органів судової влади виконувати свої обов'язки без необґрунтованого втручання). По-перше, в принципі має бути *явне* порушення національного законодавства в тому плані, що воно повинно бути об'єктивно та справді встановлене. Однак відсутність такого порушення не виключає можливості порушення, оскільки процедура, яка здавалося б відповідає вимогам, тим не менше може привести до результатів, несумісних із вищезазначеними об'єктом та метою. По-друге, лише ті порушення, які стосуються основоположних правил у процедурі призначення суддів (тобто порушень, що стосуються суті розглядуваного права), скоріше за все призведуть до порушення: наприклад, призначення суддею особи, яка не відповідала певним критеріям відбору, або порушень, які можуть іншим чином поставити під загрозу мету та дію вимоги «встановленого законом». Таким чином, порушення суто технічного характеру не перевищують встановленого порогу. По-третє, перегляд національними судами правових наслідків порушення національного правила призначення суддів має бути проведений на основі відповідних стандартів Конвенції. Зокрема, необхідно забезпечити справедливий та пропорційний баланс для визначення того, чи була наявна нагальна потреба істотного та імперативного характеру, що виправдовувала відступ від конкуруючих принципів правової визначеності та незмінюваності суддів залежно від конкретних обставин справи. Зі впливом часу збереження правової визначеності буде мати все більш вагомe значення у процесі урівноваження.

3. Ураховуючи обставини справи, Велика Палата ЄСПЛ встановила, що сама суть права заявника на «суд, встановлений законом» була порушена внаслідок участі у розгляді його справи судді, процедура призначення якого була порушена в результаті явного та серйозного недотримання основоположного національного правила, направлено на обмеження впливу виконавчої влади та зміцнення незалежності влади судової. Таким чином, були дотримані й перший, і другий критерії. Зокрема, у зв'язку із цим, Міністр юстиції не надала жодного обґрунтування тому, чому вона обрала одного кандидата замість іншого. З огляду на стверджувані політичні зв'язки

між нею та чоловіком судді, призначення якої було предметом оскарження, дії Міністра мали такий характер, який дозволяв об'єктивно виправдати побоювання, що вона діяла з політичних мотивів. Окрім того, Міністр юстиції була членом однієї з політичних партій, що складала більшість в коаліційному уряді, лише голосами якого її пропозиція була схвалена в Парламенті. Що стосується процедури в Парламенті, то він не тільки не вимагав від Міністра юстиції навести об'єктивні причини своїх пропозицій, але й ним не було дотримано спеціальних правил голосування, що підривало його наглядову роль у якості засобу протидії реалізації необґрунтованих дискреційних повноважень органами виконавчої влади. Переконавання заявника, що рішення Парламенту було зумовлене переважно політичними поглядами партії, не могло вважатися необґрунтованим. Цього було достатньо, щоб зашкодити законності та прозорості всієї процедури призначення. Щодо третього критерію, то Верховний суд, у свою чергу, не здійснив оцінки дотримання Конвенції і не забезпечив належного балансу між відповідними конкуруючими принципами, хоча оскаржувані порушення були встановлені ще до того, як ці судді розпочали виконувати свої обов'язки. Верховний суд також не надав відповіді на жоден із належних доводів заявника. Продемонстрована Верховним судом стриманість під час розгляду справи заявника поставила під сумнів важливу роль судової влади в забезпеченні системи стримувань і противаг, властивої поділу влади. Однак установлення порушення в цій справі по суті не могло покласти на державу-відповідача обов'язок поновити розгляд усіх аналогічних справ, рішення за результатами розгляду яких відтоді набули статусу *res judicata*.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Великою Палатою ЄСПЛ 1 грудня 2020 року та є остаточним.